

that realization of the marketing approach is determined by integrated combination of the factors that affect both outer and inner surroundings.

Originality. For maximum consideration of the above-mentioned factors in practical activities of a contemporary leader modified marketing technology in educational institution management has been proposed (by T. Sorochan). Basic conceptions and terminology of this educational modern technology such as «brand», «image of educational institution», «marketing positioning of educational institution», «education service» have been interpreted. Marketing technology has been presented as a total combination of seven successive steps on the way of achieving appointed goals.

Priority directions of scientifically-methodological guidance in preparing the leaders for realization of marketing approach have been defined.

Conclusion. The research done has affirmed that technology presented for realization of marketing approach in modern educational management is worth-while from the standpoint of pedagogic. It contributes to the creation of positive image of educational institution, ensures its compatibility and leading positions on the market of educational services. Further scientific research is connected with studying marketing aspect in education management on the basis of acmeology.

Key words: compatibility; marketing; marketing technology of management; marketing approach; scientifically-methodological guidance; educational marketing; educational management; educational service; market of educational services; education quality.

Одержано редакцією 11.01.2018
Прийнято до публікації 18.01.2018

УДК 373.29.2.015.31

МЕЛЬНИК Наталія Іванівна,
доктор педагогічних наук, доцент кафедри
дошкільної освіти Педагогічного інституту,
Київський університет імені Бориса Грінченка,
Україна
e-mail: n.melnyk@kubg.edu.ua

ЄВРОПЕЙСЬКІ КОНЦЕПТИ ПРАВОВОГО ВИХОВАННЯ ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ В УКРАЇНІ

Анотація. У здійсненому автором аналітично-компаративному дослідженні подано аналіз особливостей прояву європейських аспектів із захисту прав дітей у сучасному нормативно-правовому забезпеченні дошкільної освіти. Уточнено сутність поняття «європейський концепт правового виховання дітей дошкільного віку» у контексті наукових праць вітчизняних і європейських дослідників. Здійснено аналіз основоположних документів в європейському освітньому вимірі дошкільної сфери з питань захисту прав дітей. Установлено, що правовий захист дітей дошкільного віку в європейських країнах визначається ціннісною орієнтацією і екстраполюється на професійну підготовку педагогів дошкільної освіти. Визначено особливості актуалізації правового виховання дітей дошкільного віку в контексті вітчизняних нормативно-правових засад і концепції правового виховання дітей та молоді, а також визначено перспективні напрями подальшого розвитку правового виховання дітей дошкільного віку в Україні з урахуванням європейських концептів здійснення дошкільної освіти.

Ключові слова: концепт; правове виховання; діти; дошкільний вік; європейські цінності; дошкільна освіта; європейський вимір дошкільної освіти; нормативно-правове забезпечення.

Постановка проблеми. Розвиток українського суспільства у напрямку демократизації та гуманізації спонукає переорієнтацію й переосмислення цінностей в освітній сфері, починаючи з найпершої її ланки дошкільної. На сучасному етапі

становлення громадянського суспільства в Україні найважливішим досягненням системи освіти у правовому вихованні дітей дошкільного віку є її переорієнтація на принципи гуманізації, на виховання молодого покоління в дусі загальнолюдських цінностей та ідеалів миру. У контексті зазначеного визначається необхідність розв'язання двох найважливіших завдань соціальна – суттєва зміна положення дитини і педагогічна – формування елементарної правової культури дітей дошкільного віку.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, в яких започатковано розв'язання даної проблеми. За твердженням вітчизняного педагога-гуманіста В. Сухомлинського, «...правове виховання, запобігання правопорушенням одна з найгостріших соціальних проблем нашого суспільства. Треба вести спеціальну виховну роботу, розраховану спеціально на те, щоб не було в нашому суспільстві правопорушників...» [1, с. 323]. Боротьба з проявами протиправних дій дітей має бути, насамперед, боротьбою за духовне багатство людини, за її світогляд, переконання [2, с. 46].

Сучасні дослідники В. Головченко, П. Неліп, М. Неліп уважають, що правове виховання – це надання молодим громадянам соціальних, педагогічних, правових послуг не лише педагогічними колективами, але й громадськими і благодійними організаціями, правоохоронними органами, батьками [3, с. 8]. На переконання Н. Дронжек, робота з правового виховання дітей дошкільного віку, передусім, своєю метою ставить саме визначення значущості правових основ дошкільної освіти. Дослідниця вказує також і на наявність дослідницьких робіт, що стосуються правових основ дошкільної освіти [4, с. 46–47], серед яких дослідження Т. Доронової, Л. Пименової, Т. Поніманської, С. Федотової [4, с. 46].

Аналіз науково-педагогічної літератури й окремих аспектів у здобутках практики дозволив зробити висновок про те, що незважаючи на наявність напрацьовань з окресленої проблеми, окремі теоретичні її аспекти потребують уточнення і розширення. Серед найбільш актуальних залишається імплементація європейських концептів правового виховання дітей дошкільного віку в умовах вітчизняної теорії і практики, а відтак постає необхідність здійснення компаративного аналізу щодо забезпечення вітчизняної нормативно-правової бази європейськими засадами правового виховання дітей дошкільного віку, що становить **мету статті**.

Багатоаспектність і комплексність проблеми вимагає поетапного розв'язання поставлених у меті **завдань**: уточнення потребує сутність поняття «європейський концепт правового виховання дітей дошкільного віку», виведеного з урахуванням результатів теоретичних напрацьовань європейських дослідників; наступним етапом буде аналіз європейських основоположних документів щодо захисту прав дітей, визначення основних концептів такого виховання і виявлення особливостей їх відображення у вітчизняній нормативно-правовій базі; заключним етапом компаративного дослідження проблеми правового виховання дітей дошкільного віку в Україні буде розроблення перспективних напрямів удосконалення і розвитку освітньої політики держави з урахуванням європейських концептів.

Специфіка започаткованого дослідження й особливості феномену правового виховання вимагають застосування аналітичного, системного, компаративного і прогностичного підходів до здійснення дослідження, а відтак передбачає застосування комплексу теоретичних **методів**: аналіз, синтез, порівняння, узагальнення і систематизація психолого-педагогічної літератури з питань правового виховання і його нормативно-правового забезпечення у вітчизняному та європейському освітньому просторі; метод прогнозування для визначення перспектив подальшого вдосконалення забезпечення правового виховання дітей дошкільного віку в Україні.

Виклад основного матеріалу статті. Аналізуючи сучасний стан проблеми правового виховання дітей дошкільного віку, важливо зазначити, що в умовах

гуманізації та демократизації нашого суспільства головною причиною її актуальності є індивідуалізація суспільства і звернення до особистості. Увага до правового виховання дітей саме дошкільного віку обумовлена тим, що з дошкільного дитинства закладається основа норм і правил поведінки, сформованість яких у подальшому формує правову культуру особистості в цілому. Виховання дитини відповідно до вимог суспільства – необхідний складник процесу підготовки зростаючої людини до майбутнього активного життя в ньому, тому одним з важливих напрямів цієї діяльності є процес правового виховання дітей дошкільного віку.

Аналізуючи проблему правового виховання дітей дошкільного віку в сучасному вітчизняному та європейському освітньому просторі важливо конкретизувати, що мається на увазі під означеним феноменом. Так, як зазначає Н. Лесько, у вітчизняній науковій літературі висловлюються різні погляди щодо співвідношення таких понять, як «правове виховання» і «правова освіта» [5]. Дослідниця О. Скакун [6, с. 484] стверджує, що правова освіта, як і правове виховання, являє собою процес засвоєння знань про основи держави і права, виховання у громадян поваги до закону, прав людини, небайдужого ставлення до порушень законності й правопорядку. Натомість у розумінні М. Кравчука [7, с. 220] правова освіта є найефективнішою формою правового виховання, оскільки вона спрямована на надання певної системи правових знань і здійснюється у школах, училищах, технікумах, закладах вищої освіти. Як бачимо, автор розглядає правову освіту як складник правового виховання.

У європейській науковій літературі автентичне українським поняттям «правове виховання» і «правова освіта» є «legal education» і в загальному значенні розуміється як освіта осіб про основні принципи, теоретичні і практичні засади з прав людини, що забезпечує особу, яка отримує таку освіту знаннями і навички, необхідні для регуляції суспільної поведінки, дотримання її в межах чинного законодавства певної країни [8].

Важливим є також визначення сутності поняття «європейський концепт». Його тлумачення виводимо на основі розуміння поняття «концепт» (загальна думка [9]), як явища ментального характеру [10, с. 90], утворення в свідомості індивіда – вихід на концептосферу соціуму, тобто культури, а концепт як одиниця культури – це фіксація колективного досвіду, який стає набуток індивіда [11, с. 116]. У контексті дослідження звертаємося до лінгвокультурологічного підходу до визначення поняття, яке вможливує його розуміння як сукупність уявлень особистості про певний феномен, який стосується освітньої сфери, що з набуттям розповсюдження та визнання набуває соціального характеру, тобто формує широку групу людей, які об'єднані спільними переконаннями.

На основі синтезу представлених визначень пропонуємо таке розуміння феномену «європейський концепт правового виховання дітей дошкільного віку» – сукупність основних положень європейської освітньої політики, що спрямована на підвищення і забезпечення правової компетентності дітей дошкільного віку, через засвоєння ними знань про основи держави і права, виховання в дітей поваги до дотримання норм і правил суспільної поведінки, закону, розуміння своїх прав як дитини, небайдужого ставлення до порушень законності й правопорядку.

Наступним етапом реалізації започаткованого компаративного аналізу правового виховання дітей у контексті імплементації та розуміння європейських концептів – аналіз нормативно-правового забезпечення в європейському і вітчизняному освітньому просторі дошкільної ланки освіти.

Перш за все зазначимо, що проблема прав дитини, турбота про її життя, розвиток, освіту і виховання на сучасному етапі розвитку світового соціуму актуалізована на планетарному рівні, що відзначено міжнародним співтовариством прийняттям документів, у яких проголошена пріоритетність прав дітей у суспільстві. До них

відносяться: Декларація прав дитини (1959), Конвенція ООН про права дитини (1989), Всесвітня декларація про забезпечення виживання, захисту і розвитку дітей (1990).

Декларація прав дитини є першим міжнародним документом, у якому увага батьків, а також різноманітних організацій, органів місцевої влади і національних урядів привертається до визнання і дотримання прав дітей шляхом законодавчих та інших заходів. Основна теза Декларації: «Людство зобов'язане давати дитині краще, що воно має» [3]. У цьому документі проголошуються права дітей: на ім'я, громадянство, любов, розуміння, матеріальне забезпечення, соціальний захист і надання можливості отримувати освіту, розвиватися фізично, розумово, морально і духовно в умовах свободи і гідності.

Важливо також відзначити прийняття Конвенції ООН про права дитини, у якій дитина вперше розглядається не тільки як об'єкт, який вимагає спеціального захисту, але і як суб'єкт права, який має всі права, що є в людини. Конвенцією проголошено курс на взаємини з дітьми на морально-правових нормах, в основі яких лежить справжній гуманізм і демократизм, повага і дбайливе ставлення до особистості дитини, її думки, поглядів. Документом стверджується необхідність формування в молодого покоління усвідомленого розуміння законів і прав інших людей, шанобливого ставлення до них. Положення Конвенції зводяться до чотирьох основних вимог, які повинні забезпечити права дітей: виживання, розвиток, захист і забезпечення активної участі в житті суспільства. Основна ідея Конвенції – єдність прав і обов'язків. Конвенція пов'язує права дитини з правами та обов'язками батьків та інших осіб, які несуть відповідальність за життя дітей, їх розвиток і захист, надає право приймати рішення. Усі державні структури, у тому числі заклади освіти, зобов'язані широко інформувати як дорослих, так і дітей про принципи і положення Конвенції (ст. 42) [3].

Відповідно до положень «Хартії Ради Європи з освіти для демократичного громадянства й освіти з прав людини» від 11 травня 2010 року права дитини мають бути захищені державою і стало підтримуватися через належну і відповідну професійну підготовку кадрів системи дошкільної освіти [12, с. 31].

Серед найважливіших європейських документів, які визначають концепти правового виховання і захисту дітей дошкільного віку на сучасному етапі визнано «Діти в Європі», яким детермінується освітня політика з захисту прав дітей дошкільного віку у забезпеченні якісної дошкільної освіти [13, с.110]. Визначення принципів і цінностей, на яких базується дошкільна освіта в Європі, є надзвичайно важливим аспектом дослідження, оскільки від них в цілому залежать концепція, принципи і підходи до правового виховання дітей дошкільного віку. Окрім того, цінності громадянської компетентності та її формування в цілому є важливими і в професійній підготовці кадрів дошкільної освіти, оскільки вони є прямими ретрансляторами «правової культури» [14, с. 5]. Необхідно наголосити, зазначимо, що вагомим кроком у розробленні «європейського простору дошкільної освіти» стало створення унікального за своїм змістом, своєю діяльністю проекту і видання одноіменного міжнародного журналу з проблем дошкільного дитинства і освіти «Діти в Європі». У журналі порушувалося питання якості надання послуг у дошкільній галузі та діяльності всіх формальних, неформальних та інформальних організацій, що пов'язані з дошкільною освітою. До процесу розповсюдження і популяризації актуальності та необхідності отримання якісної дошкільної освіти та її значення для гармонійного особистісного становлення людини на сторінках цього міжнародного видання долучилося 13 європейських країн, і видається він на 11-ти європейських мовах. Журнал став платформою створення форуму – «європейського простору дошкільної освіти», на якому презентовано обмін ідеями, практикою та інформацією в дошкільній галузі, журнал здійснює вагомий вклад у розвиток політики і практики

суспільного дошкільного виховання на європейському і національному рівнях. За ініціативи цього провідного європейського видавництва в 2008 році було підготовлено директивний програмний документ «Діти дошкільного віку та послуги в дошкільній освіті», який був покликаний стимулювати демократичний діалог щодо європейської політики і необхідності розроблення європейського підходу надання освітніх послуг дітям дошкільного віку, і забезпечував підтримку створення «європейської політики дитинства» (European politics of childhood) [15, с. 1].

У преамбулі цього документа зазначено, що відповідальність Європейського Союзу в галузі дошкільної освіти зумовлюється такими причинами:

- Європейський Союз зосередив особливу увагу на сферу послуг у дошкільній галузі та на освіті дітей дошкільного віку з початку 1990-х років;
- Європейською комісією в липні 2006 року було опубліковано Постанову «На шляху до стратегії Європейського Союзу з прав дитини, у якому права дітей визнавалися «пріоритетом для ЄС» [16];
- Європейською Комісією також було опубліковано документ «Ефективність і справедливість в Європейській системі освіти і навчання», відповідно до якого «дошкільна освіта має найбільшу віддачу з погляду досягнення і соціальної адаптації дітей» [17];
- діти є повноправними громадянами Європи і можуть розраховувати на певні загальні виплати, а також мати соціальні переваги;
- розроблення європейського підходу може бути взаємовигідною для всіх держав-членів, оскільки він забезпечує всім можливість отримати якісну дошкільну освіту в умовах різноманітності традицій і досвіду по всій Європі [17].

Згідно з документом, за рекомендаціями і висновками проекту «Діти в Європі», чітко визначено три принципових положення щодо необхідності запровадження «європейського підходу» у сфері дошкільної освіти і послуг, які з нею пов'язані: Європейський Союз несе відповідальність за сферу послуг у системі суспільного дошкільного виховання; діти – повноправні й повноцінні громадяни Європи; європейський підхід визначається ціннісними орієнтаціями у сфері дошкільної освіти. Категорія «європейський підхід», за визначенням провідних спеціалістів проекту «Діти в Європі», це – загальноприйняті цілі, принципи і права, широкий комплекс заходів в організації системи суспільного дошкільного виховання й освіти, як у межах однієї країни, так і між різними державами з метою забезпечення якості життя дітей раннього і дошкільного віку в європейському освітньому просторі.

Поставлена пріоритетна мета політики ЄС полягає у збільшенні кількості місць у закладах дошкільної освіти країн Європи, і тому де-факто відповідальність за послуги у сфері дошкільної освіти покладаються на мережу дошкільних інституцій. Проте, де-юре ЄС узяв на себе відповідальність за реалізацію цієї мети шляхом прийняття «Хартії основних прав Європейського Союзу» президентами Європарламенту, Радою Європи і представниками Європейської комісії на засіданні Європейської Ради в Ніцці від 7 грудня 2000 року. У Статті 24 цього Статуту зазначається, що «основними та вихідними принципами і підходом будь-якої суспільної діяльності (державної чи громадської) по відношенню до дітей дошкільного віку визначено інтереси дітей» [18, с. 13]. Окрім того, у цій Статті також наголошується, що: «Діти мають право на такий захист і піклування, які необхідні для їхнього благополуччя. Вони можуть вільно висловлювати свої погляди. Такі їх погляди та переконання повинні бути прийняті до уваги з урахуванням відповідності їхнім віковим особливостям», «Кожна дитина має право постійно підтримувати особисті відносини і прями контакти з батьками, або особами, що їх замінюють, якщо це не суперечить їхнім інтересам» [18, с. 13–14].

У липні 2006 року Європейською Комісією було опубліковано важливий документ «На шляху до стратегії Європейського Союзу з прав дитини [16], відповідно до якого було поставлено завдання «створити комплексну стратегію ЄС для ефективного сприяння і захисту прав дитини у внутрішній і зовнішній політиці ЄС» [16]. Цим документом визначалося, що «пріоритетом для ЄС є права дітей» [16]. Зобов'язання країн-членів ЄС щодо забезпечення прав захисту всіх дітей повторно було визначено в «Проекті Лісабонського договору про реформування ЄС», який було узгоджено з державними лідерами країн-членом у жовтні 2007 року, та відповідно в якому «захист прав дитини» був указаний як мета ЄС (Лісабонський договір про внесення змін до Договору про Європейський Союз і Договору про заснування Європейської спільноти, Стаття 2, п. 3) [19, с. 14].

Ще одним важливим і перспективним аспектом політики ЄС у сфері дошкільної освіти є «догляд за дітьми» (childcare) і визнання прав дитини, що виявилось в увазі ЄС до системи дошкільної освіти як засобу реалізації визначених у документах положень. У недавньому офіційному повідомленні ЄС «Ефективність і справедливість в Європейській системі освіти і навчання» (Повідомлення від Комісії до Ради та ефективності Європейського парламенту і справедливості в європейських системах освіти і навчання (2006 р.) 481 підсумковий документ), підкреслено, що «дошкільна освіта має найвищу віддачу (будь-якої форми організації – державної, приватної, муніципальної) з погляду досягнення і соціальної адаптації дітей» [17]. У тексті документа також ідеться про таке: «...держави-члени повинні вкладати більше коштів у сектор дошкільної освіти як ефективного засобу для створення основи для подальшого навчання, для попередження появи дітей, що кидають школу, для підвищення рівності та справедливості в результатах навчання і рівнях опанованих навичок» [20, с. 2].

Така зосередженість європейської освітньої політики вимагає якісно іншого підходу до організації суспільного дошкільного виховання та послуг, і водночас така політика виходить за межі цілей, визначених Європейською Радою в Барселоні 2002 році [21, с. 8]. Це зумовлено тим, що кількісні цільові показники повинні узгоджуватися з чітко заявленими цінностями і принципами, на яких повинна бути заснована дошкільна освіта і спектр послуг, які належать до неї, повинна ґрунтуватися на питаннях прав дітей та їхніх інтересів, а також складників «європейського підходу» у дошкільній освіті. Окрім того, підхід повинен охоплювати не лише дошкільну освіту як загальну класичну, але й урахувувати концепцію інклюзивної освіти і «політики відкритості» суспільного дошкільного виховання для всіх дітей і їхніх сімей. «Європейський підхід» покликаний забезпечити реалізацію багатьох інших цілей, окрім «догляду за дітьми», підхід має передбачати особливості освіти, урахувувати потреби сім'ї, забезпечувати підтримку, брати до уваги особливості соціальної інтеграції дітей і демократичної практики співпраці з різними представниками суспільства. «Діти в Європі» вітає зростання інтересу ЄС до дітей молодшого дошкільного і дошкільного віку, надання їм якісних послуг, у перспективі – запровадження «європейського підходу» сприятиме подоланню бар'єрів між освітньою політикою та проблемою забезпечення прав дітей, дошкільною освітою і вихованням, гендерною рівністю [15, с. 2–3].

Серед основоположного нормативно-правового забезпечення правового виховання дітей дошкільного віку в Україні, виокремлюємо такі документи, як: Закон України «Про освіту», Національна доктрина розвитку освіти України у XXI столітті, Державної національної програми «Освіта» («Україна XXI століття»), «Концепції виховання дітей та молоді у національній системі освіти», «Концепції громадянської освіти та виховання в Україні», «Концепції національно-патріотичного виховання дітей та молоді», Закон України «Про дошкільну освіту», Закон України «Про охорону

дитинства», Базовий компонент дошкільної освіти від 2012 року, програми дошкільної освіти «Дитина», «Я у Світі», «Українське дошкілля», «Дитина в дошкільні роки» [14].

В Україні важливим напрямом підвищення ефективності правового виховання є прийнятий за Указом Президента документ від 18 листопада 2001 р. № 992/2001 «Про Національну програму правової освіти населення», правова освіта населення полягає у здійсненні комплексу заходів виховного, навчального та інформаційного характеру, що спрямовані на створення належних умов для набуття громадянами обсягу правових знань і навичок у їх застосуванні, що необхідні для реалізації громадянами своїх прав і свобод, а також виконання покладених на них обов'язків. Правова освіта є складником системи освіти і має на меті формування високого рівня правової культури та правосвідомості особи, її ціннісних орієнтирів й активної позиції як члена громадянського суспільства [22]. Зазначимо, що надання правової освіти має здійснюватися в усіх дошкільних, загальноосвітніх, професійно-технічних, вищих закладах і закладах післядипломної освіти. Центрами досліджень із проблем правової освіти є Академія правових наук України та Інститут держави і права імені В. М. Корецького НАН України [5, с. 34].

Розуміючи значення дошкільного дитинства як одного з важливих і самодостатніх періодів становлення особистості людини, державою здійснено низку законодавчих ініціатив для забезпечення правового виховання дітей із початкової ланки системи освіти – дошкільної, а саме: Концепції виховання дітей та молоді у національній системі освіти», «Концепції громадянської освіти та виховання в Україні», «Концепції національно-патріотичного виховання дітей та молоді», Закон України «Про охорону дитинства» та ін. [23].

Отже, як засвідчив аналіз європейських концептів правового виховання дітей дошкільного віку їх імплементація в контексті вітчизняної дошкільної освіти відбувається, насамперед, через те, що основна етика у сфері правового виховання, презентована як на сторінках європейських документів, так і у вітчизняній нормативно-правовій базі, полягає у визнанні дитинства як повноцінного етапу становлення особистості. Наступним важливим підсумком є твердження про те, що особливе значення у процесі реалізації європейських концептів у дошкільній освіті України має коректне систематичне узгодження державної освітньої політики в інтересах дітей дошкільного віку, що передбачає забезпечення державою захисту прав дитини на отримання якісної освіти, на якісне медичне обслуговування, на рівний доступ.

Висновки. Результати компаративного дослідження дозволяють виокремити перспективи подальшого вдосконалення і розвитку правового виховання в системі дошкільної освіти України з урахуванням європейського досвіду на кількох концептуальному, адміністративному і локальному рівнях: *на концептуальному рівні* потребує уточнення розширення та імплементації так званій «європейський підхід у дошкільній освіті», який забезпечуватиме входження вітчизняної дошкільної освіти до європейського освітнього виміру дошкільної сфери; *на адміністративному рівні* реалізація правового виховання має відбуватися через запровадження децентралізованого управління закладами дошкільної освіти на засадах соціальної партнерської взаємодії та відповідальності, що, у свою чергу, даватиме вихователям модель такої взаємодії, яку вони безпосередньо імплементуватимуть у практику своєї професійної діяльності через організацію демократичного відкритого освітнього процесу; *на локальному рівні* перспективою подальшого вдосконалення правового виховання дітей дошкільного віку вбачаємо в забезпеченні систематичної громадянської освіти педагогічних кадрів закладів дошкільної освіти, проведенні тренінгів із формування правової компетентності вихователів, розробленні авторських колективних та індивідуальних програм із правового виховання дітей дошкільного віку, упровадженні його інноваційних форм.

Однак, проведене дослідження, на жаль, не висвітлює всіх аспектів імплементації європейських концептів із правового виховання дітей дошкільного віку в Україні, а є спробою виокремлення цих аспектів у вітчизняній нормативно-правовій базі. У контексті актуалізованої проблеми **перспективним убачається** здійснення фундаментального компаративного дослідження практики правового виховання дітей дошкільного віку в європейських країнах, визначення ефективних умов формування правової компетентності дітей дошкільного віку з урахуванням європейської практики та здійснення екстраполяції цієї практики на основі експериментального дослідження.

Список використаних джерел

1. Сухомлинський В. О. Формування комуністичних переконань молодого покоління : Вибр. тв. : у 5 т. / В. О. Сухомлинський. – Київ : Рад. школа, 1976. – Т 2. – 670 с.
2. Сухомлинський В. О. Як виховати справжню людину : Вибр. тв. : у 5 т. / В. О. Сухомлинський – Київ : Рад. школа, 1976. – Т 2. – 670 с.
3. Головченко В. Правове виховання учнівської молоді : питання методології та методики / В. Головченко. – Київ : Наук. думка, 1993. – 134 с.
4. Дронжек Н. В. Особливості правового виховання дітей старшого дошкільного віку на сучасному етапі розвитку дошкільної освіти / Н. В. Дронжек // Science and Education a New Dimension. Pedagogy and Psychology, II(16), Issue: 33, 2014. – С. 46–48.
5. Лесько Н. В. Правове виховання дітей – важливий напрям профілактики правопорушень / Н. В. Лесько // Вісник Національного університету «Львівська політехніка». Юридичні науки. – 2014. – № 810. – С. 33–37.
6. Скакун О. Ф. Теорія держави і права : підруч. / О. Ф. Скакун. – Харків : Консум, 2001. – 656 с.
7. Теорія держави і права (опорні конспекти) : навч. посіб. [для студ. вищ. навч. закл.] / М. В. Кравчук. – Київ : Атіка, 2003. – 288 с.
8. Terminology of European Education and Training Policy : a selection of 100 key terms / CEDEFOP. European Centre for the Development of Vocational Training. – Luxembourg : Office for Official Publications of the European Communities, 2008. – 246 p.
9. Словник української мови : в 11 томах. – Том 4, 1973. – Стор. 275.
10. Бабушкин А. П. Типы концептов в лексико-фразеологической семантике языка / А. П. Бабушкин. – Воронеж : Изд.-во Воронеж. гос. ун-та, 1996. – 104 с.
11. Карасик В. И. Языковой круг : личность, концепты, дискурс / В. И. Карасик. – Гнозис, 2004. – 389 с.
12. Хартія Ради Європи з освіти для демократичного громадянства й освіти з прав людини : юридичні документи. Рекомендація CM/Rec (2010)7, та пояснювальний меморандум. – European Wergeland Centre, 2016. – 34 с.
13. Мельник Н. І. Професійна підготовка дошкільних педагогів у країнах Західної Європи : теорія і практика : монографія / Н. І. Мельник. – Умань : ФОП Жовтий О. О., 2016. – 392 с.
14. Мельник Н. І. Цінності громадянської компетентності як базові у професійній підготовці майбутніх вихователів / Н. І. Мельник // Актуальні проблеми педагогіки, психології та професійної освіти. – № 2, 2018. – С. 3–10.
15. Young children and their services: developing a European approach: Children in Europe Policy Paper: a Children in Europe Policy paper: (English version): [September 2008] / Bernard van Leer Foundation, Eurochild International Step by Step Association, EECERA Utdanningsforbundet. – [S. l.: Step by Step Association], 2008. – 11 p. – Retrieved from: http://www.fruehe-chancen.de/fileadmin/PDF/Archiv/children_in_europe.en.pdf.
16. Towards an EU strategy on the rights of the child: COM (2006) 367 final / Commission of the European Communities – [Brussels, 2006]. – // EUR-Lex. – Retrieved from <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=celex:52006DC0367>
17. Efficiency and equity in european education and training systems: Communication from the Commission to the Council and to the European Parliament: COM/2006/0481 final / Commission of the European Communities. – Brussels: [s. n.], 2006. – 11 p. – Retrieved from <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=COM:2006:0481:FIN:EN:PDF>.
18. Chapter of Fundamental rights of the European Union: (2000/C 364/01) // [Official Journal of the European Communities. – 2000. – № 364]. – P. 1–22. – Retrieved from http://www.europarl.europa.eu/charter/pdf/text_en.pdf.
19. Treaty of Lisbon amending the Treaty on European Union and the Treaty establishing the European Community: Conference of the Representatives of the Governments of the Member States, Brussels, 3 December 2007: (OR. fr) CIG 14/07. – [287 p.] – Retrieved from www.consilium.europa.eu/uedocs/cmsupload/cg00014.en07.pdf.

20. Moss P. Young children and their services: developing a European approach: [the report is developed in the context of meeting with the professionals of preschool education «Aiming high: a professional workforce for the early years»]. *Children in Europe*. – 2008. – Iss. 15. – P. 1–14.
21. Report from the Commission to the European Parliament, the Council, the European Economic and Social Committee and the Committee of the Regions: The development of childcare facilities for young children in Europe with a view to sustainable and inclusive growth. Luxembourg: [Office of the European Union], 2013. – 41 p.
22. Про Національну програму правової освіти населення : Указ Президента України від 18 листопада 2001 р. № 992/2001. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/734-2012-п/paran13#n13>.
23. Задорожна Г. правове виховання особистості дитини : поняття, сутність, особливості / Г. Задорожна // Педагогічний часопис Волині. – № 4 (7). – 2017. – С. 12–17.

References:

1. Sukhomlinsky, V. O. (1976). *Forming of communist persuasions of the young generation*. Kyiv: Advices. school, Vol. 2 (in Ukr.)
2. Sukhomlinsky, V. O. (1976). *How to bring up the real person*: Kyiv: Advices. school, Vol. 2 (in Ukr.)
3. Golovchenko, V. (1993). *Legal education of student's young people: question of methodology and methodology*. Kyiv: Sciences. idea (in Ukr.)
4. Dronjek, N. V. (2014). Features of legal education of children of senior preschool age on the modern stage of development of preschool formation, *Science and of Education of an of New Dimension*. Pedagogy of and of Psychology, II (16), Issue: 33, 46–48 (in Ukr.)
5. Lesko, N. V. (2014). Legal education of children is important direction prophylaxis's of offences, *Legal sciences*, 810, 33–37 (in Ukr.)
6. Skakun, O. F. (2001). *Theory of the state and right*. Kharkiv: Consum (in Ukr.)
7. Kravchuk, M. V. (2003). *Theory of the state and right* (supporting compendia). Kyiv: Attica (in Ukr.)
8. *Terminology of European Education and Training Policy: a selection of 100 key terms* / CEDEFOP. (2008). European Centre for the Development of Vocational Training. – Luxembourg: Office for Official Publications of the European Communities (in Engl.)
9. *Dictionary of the Ukrainian language*: in 11 volumes. (1973). Volume 4, 275 (in Ukr.)
10. Babushkin, A.P. (1996) *Types of concepts in lexical-phraseological semantics of language*, Voronezh: Voronezhuniversity publ. (in Russ.)
11. Karasik, V. I. (2004). *Language circle: personality, concepts, discourse*. Gnosis (in Ukr.)
12. *Charter of the Council of Europe for Education for Democratic Citizenship and Human Rights Education: legal documents* (2016). Recommendation CM/Rec (2010)7, European Wergeland Centre (in Ukr.)
13. Melnyk, N. I. (2016). *Professional training of preschool teachers in Western European countries: theory and practice*: monography, Uman: FOP O. O. Zhovtyi (in Ukr.)
14. Melnyk, N. I. (2018). Values of civic competence as basic in the training of future educators, *Actual problems of pedagogy, psychology and vocational education*, 2, 3–10 (in Ukr.)
15. *Young children and their services: developing a European approach*. (2008). Children in Europe Policy Paper. Retrieved from http://www.fruehe-chancen.de/fileadmin/PDF/Archiv/children_in_europe.en.pdf (in Ukr.)
16. *Towards an EU strategy on the rights of the child*. (2006). Commission of the European Communities Retrieved from <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=celex:52006DC0367> (in Engl.)
17. *Efficiency and equity in European education and training systems*. (2006). Communication from the Commission to the Council and to the European Parliament. Retrieved from <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=COM:2006:0481:FIN:EN:PDF>. (in Engl.)
18. *Chapter of Fundamental rights of thr Euaropean Union*. (2000). Official Journal of the European Communities, 364, 1–22 (in Engl.)
19. *Treaty of Lisbon amending the Treaty on European Union and the Treaty establishing the European Community*. Retrieved from www.consilium.europa.eu/uedocs/cmsupload/cg00014.en07.pdf. (in Engl.)
20. Moss, P. (2008). *Young children and their services: developing a European approach*: [the report is developed in the context of meeting with the professionals of preschool education «Aiming high: a professional workforce for the early years»], *Children in Europe*, 15, 1–14 (in Engl.)
21. *Report from the Commission to the European Parliament, the Council, the European Economic and Social Committee and the Committee of the Regions*: The development of childcare facilities for young children in Europe with a view to sustainable and inclusive growth. Luxembourg: [Office of the European Union], 2013 (in Engl.)
22. *About the National Program of Legal Education of the Population*: Decree of the President of Ukraine dated November 18, 2001 No. 992 (in Ukr.)
23. Zadorozhna, H. (2017). *Personally oriented education: science-method*. Manual, Pedahohichnyi chasopys Volyni, 4 (7), 12–17 (in Ukr.)

Abstract. MELNYK Nataliya Ivanivna. *European concepts of preschool children legal education in Ukraine.*

Introduction. Analyzing the current state of the problem of legal education of preschool children, it is important to note that in the conditions of humanization and democratization of our society, the main reason for its urgency is the individualization of society and appeal to the individual. Attention to the legal education of children precisely the preschool age is due to the fact that from preschool childhood is laid the foundation of norms and rules of conduct, the formation of which in the future forms the legal culture of the individual as a whole. The upbringing of the child in accordance with the requirements of society is a necessary component of the process of preparing a growing person for the future of active life in it, therefore one of the important directions of this activity is the process of legal education of children of preschool age.

Purpose. Among the most urgent remains is the implementation of European concepts of preschool children legal education in the conditions of domestic theory and practice, and therefore there is a need for a comparative analysis to ensure the domestic legal basis of European principles of legal education of children of preschool age.

Methods. In the course of the research, there were used a set of theoretical methods: analysis, synthesis of comparison, generalization and systematization of psychological and pedagogical literature on legal education and its normative-legal provision in the domestic and European educational spaces; forecasting methodology for determining the perceptivity for further improvement of the provision of preschool children legal education in Ukraine.

Results. A comparative analysis of the European concepts of preschool children legal education showed that the implementation of these concepts in the context of domestic preschool education occurs primarily because the basic ethics in the field of legal education, presented in the pages of European documents, is to recognize childhood as a complete stage of personality development. Another important conclusion is the assertion that the proper implementation of European concepts in Ukrainian preschool education is a regular systematic harmonization of the state educational policy in the interests of preschool children, which provides for the state to ensure the rights of the child to receive high-quality education, high-quality medical care, and equal access and so on.

Originality. On the basis of scientific literature, the analysis of the concepts of «European concepts of preschool children legal education» was distinguished as a set of basic provisions of the European educational policy aimed at raising and ensuring the legal competence of preschool children, through their knowledge of the foundations of state and law, the upbringing of children in respect of the observance of the norm and rules of social behavior and law, the understanding of their rights as a child, an indifferent attitude to violations of law and order.

Conclusion. The results of the comparative study make it possible to distinguish the perceptivity for further improvement and development of legal education in the system of preschool education of Ukraine, taking into account European experience at several conceptual, administrative and local levels: at the conceptual level, the so-called "European approach in preschool education" needs to be clarified in the context of the expansion and implementation, which will ensure the entry of native preschool education into the European educational dimension of the preschool sphere; at the administrative level, the implementation of legal education should take place through the introduction of decentralized management of pre-school educational institutions on the basis of social partnership interaction and responsibility, which in turn will provide the model of such interaction that they will directly implement in the practice of their professional activities through the organization of a democratic open educational process; At the local level, we see the prospect of further improving the legal education of preschool children in ensuring systematic civic education of the teaching staff of pre-school establishments, conducting trainings on the formation of legal competence of educators, developing author's collective and individual programs for legal education of preschool children, introducing innovative forms of legal education in the interaction with preschool children.

Key words: concepts; legal education; children; preschool age; European concepts; preschool education; European approach; European dimension of preschool education.

Одержано редакцією 09.01.2018
Прийнято до публікації 16.01.2018